

3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. (в ред. від 03.03.2022). *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України* Законодавство України» ». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

4. Теорія систем в екології : підручник / Ю. Г. Масікевич, О. В. Шестопалов, А. А. Негадайло та ін. Суми : Сумський державний університет, 2015. 330 с.

Мельниченко Наталія Олександрівна

*к.ю.н., доцент кафедри міжнародного, цивільного та
комерційного права*

Державного торговельно-економічного університету

ПРАВО НА ОСВІТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

В Україні з ескалацією збройного конфлікту, завданням ударів по об'єктах критичної інфраструктури, плановими та аварійними вимкненнями електроенергії, навчання в дистанційному форматі забезпечення освітнього процесу у закладах освіти на належному рівні є непростим завданням як для учителів чи викладачів, так і для здобувачів освіти.

Нормативне закріплення права на освіту має місце як на міжнародному, так і на національному рівнях. Ст. 26 Загальної декларації прав людини 1948 р. визначає, що «кожна людина має право на освіту. Освіта повинна бути безоплатною, хоча ю початкова і загальна. Початкова освіта повинна бути обов'язковою. Вища освіта повинна бути однаково доступною» [1]. Ст. 13 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. передбачає, що «Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на освіту. Вони погоджуються, що освіта повинна спрямовуватись на повний розвиток людської особи та усвідомлення її гідності і повинна зміцнювати повагу до прав людини і основних свобод».

Відповідно до положень цього договору початкова освіта повинна бути обов'язкова та безплатна для всіх, середня освіта повинна бути доступною і держави прагнуть забезпечити безоплатність середньої освіти. Вища освіта також повинна бути доступною для всіх на основі здібностей кожного [2].

Є також низка спеціальних міжнародних договорів, які регулюють окремі аспекти забезпечення права на освіту. Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти 1960 р. забороняє надання переваг чи запровадження обмежень у відносинах в галузі освіти «за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, економічного становища або народження» [3]. Не може бути відмовлено в доступі до освіти будь-якій особі чи групі осіб за певними ознаками. Ст. 28 Конвенції про права дитини 1989 р. закріплює, що держави-учасниці забезпечують безоплатну та обов'язкову початкову освіту, забезпечують доступність середньої та вищої освіти, доступність інформації у галузі освіти, вживають заходів щодо регулярного відвідування шкіл [4].

На регіональному рівні це право закріплене у Протоколі № 1 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Відповідно до ст. 2 «нікому не може бути відмовлено у праві на освіту». Держава повинна поважати «право батьків забезпечувати таку освіту і навчання відповідно до їх релігійних і світоглядних переконань» [5]. У справі «Катан та інші проти Молдови та Росії» 2012 р. заявники скаржилися на те, що на території Придністров'я влада закриває школи, які використовують латинські букви, залякує учнів, поліція зупиняє та обшукує учнів, здійснює переслідування. Європейський суд з прав людини постановив, що закриття шкіл та залякування учнів є порушенням права отримувати освіту своєю рідною мовою [6]. Ч. 2 ст. 17 Європейської соціальної хартії (переглянутої) 1996 р. у переліку прав дітей та підлітків на соціальний, правовий та економічний захист окремо визначає також і необхідність надання «догляду, допомоги, освіти та підготовки, яких вони потребують» [7].

Національне законодавство України закріплює найкращі стандарти забезпечення права на освіту. Зокрема, відповідно до положень ст. 53 Конституції України кожен має право на освіту, повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність та безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах. Громадяни України мають право безоплатно здобути вищу освіту на конкурсній основі. Ст. 64 Конституції України визначає перелік прав та свобод людини і громадянина, які не можуть бути обмежені. До цього переліку не входить ст. 53, відповідно, деякі обмеження щодо права на освіту можуть встановлюватись в умовах воєнного стану [8].

Закон України «Про освіту» 2017 р. закріплює, що «Кожен має право на якісну та доступну освіту... В Україні створюються рівні умови доступу до освіти». Забороняється будь-яка дискримінація у цій сфері [9]. Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або стану» від 15.03.2022 р. до Закону України «Про освіту» було додано ст. 57-1 Державні гарантії в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації, надзвичайного стану. Цими положеннями здобувачам освіти, працівникам закладів освіти, які були вимушені змінити місце проживання, гарантується організація освітнього процесу в дистанційній формі або будь-якій іншій формі, що є безпечною для його учасників, збереження місця роботи, середнього заробітку, виплата стипендій, забезпечення місцем проживання.

Ст. 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 р. гарантує зареєстрованим внутрішньо переміщеним право на зайнятість, пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування, соціальні послуги, освіту. Здобувачі освіти мають «право на продовження здобуття певного освітнього рівня на території інших регіонів України» [10].

Уряд унормував питання атестації здобувачів фахової передвищої та вищої освіти: 27 березня 2022 р. Кабінет Міністрів України прийняв рішення, що запровадження ЄДКІ в умовах воєнного стану є недоцільним, тому освітнім закладам надано право присвоювати кваліфікацію та видавати дипломи без складання ЄДКІ. Міністерство освіти і науки України затвердило Порядок прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2022 р., за яким зовнішнє незалежне оцінювання було замінене мультипредметним тестом.

Незважаючи на складні умови, наша держава вносить відповідні зміни до нормативно-правових актів із метою забезпечення всіх основних прав людини. Освітні заклади намагаються забезпечити реалізацію права на освіту на належному рівні та організацію освітнього процесу у безпечній для його учасників формі. В умовах воєнного стану право на освіту, попри все, забезпечується через доступність освіти, поінформованість, рівність учасників цих відносин.

Джерела:

1. Загальна декларація прав людини 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 14.11.2022)
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 14.11.2022)
3. Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти 1960 р. URL: https://docs.dtkr.ua/doc/995_174 (дата звернення: 14.11.2022)
4. Конвенція про права дитини 1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 14.11.2022)
5. Протокол № 1 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text (дата звернення: 14.11.2022)

6. Справа «Катан та інші проти Молдови та Росії» 2012 р. URL: <https://precedent.in.ua/2016/02/09/katan-ta-inshi-proty-moldovy-ta-rosiyi/> (дата звернення: 14.11.2022)
7. Європейська соціальна хартія (переглянута) 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 14.11.2022)
8. Конституція України 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.11.2022)
9. Закон України «Про освіту» 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 14.11.2022)
10. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 14.11.2022)

Bolshakova Olga

Ph.D in Philosophy, associate Professor of the Department journalism, political science and social communications State University of Intellectual Technologies and Communication

Polykha Yulia

*Graduate of the Faculty of Economics and Law
International Humanitarian University*

**ON THE ISSUE OF LIMITATION OF HUMAN RIGHTS UNDER THE
CONDITIONS OF MARITAL STATE ACCORDING TO THE
LEGISLATION OF UKRAINE**

Limiting the rights and freedoms of a person and a citizen is permissible only if it is directly provided for by the Basic Law of the state and does not contradict the